

УДК 316.614 – 053.6

Мазан Р.С., Миколаївський державний гуманітарний університет імені П.Могили

Мазан Радмила Серафимівна – директор загальноосвітньої школи I-III ступенів № 31 м. Миколаєва, вчитель російської мови та літератури вищої категорії, старший вчитель. У 1984 році закінчила Миколаївський державний педагогічний інститут. Здобувач Миколаївського державного гуманітарного університету ім. П.Могили. Коло наукових інтересів – формування політичної культури учнівської молоді в умовах демократизації українського суспільства.

Ціннісні парадигми громадянського становлення особистості

У статті акцентується увага автора на сучасне бачення реалії сьогодення, політичної соціалізації та інтеріоризації молоді шляхами громадянського становлення.

In the article the author pays attention to the contemporary seeing of the nowadays reality, political socialization of the youth by means of public establishment.

Україна проходить складний шлях державницького і громадянського становлення. Діапазон оцінок суспільно-політичних, соціально-економічних, духовних процесів є дуже широким і неоднозначним. При цьому суспільство, незважаючи на тяжкі випробування, намагалося утримувати в полі загальної уваги пріоритети молоді, що цілком природно. Адже змінювалися епохи, політичні системи, зникали і народжувалися держави, а український народ завжди прагнув освіченості, культури.

Швидкі зміни, особливо ті, які приносять успіх у суспільно-політичному просторі, впроваджувати дуже важко. Адже ця галузь має консервативний характер, де основною моделлю є “людина-людина”, і цей консерватизм, як показує ретроспектива, значною мірою виправданий. А збереження позитивних надбань, традицій, норм і стандартів наукової практики, тим більше забезпечення її ресурсним інноваційним потенціалом, потребує адекватного політичного розуміння і волі тих, хто приймає рішення.

Зрозуміло, що суспільно-політичні процеси в Україні постійно формують нові акценти, підходи, персоналії. Але важливо, щоб ні за яких обставин не піддавалися ревізії вічні патріотичні цінності у ставленні до України, щоб за безперервними реформами і модернізаціями не нівелювалися особистісні, національні й загальнолюдські чесноти, а головним національним багатством країни завжди була людина [1].

Демократизація життя сучасного суспільства, утвердження ставлення до людини як найвищої цінності стали умовами розвитку її творчого потенціалу і взагалі життєтворчості як особистості і громадянина.

Парадигма (від гр. *paradeigma* – приклад, зразок) – система теоретичних, педологічних та аксіологічних настанов, прийнятих як зразок для розв’язання наукових завдань всіма членами наукового товариства. Американський філософ Т.Кун вважає, що за своїм змістом парадигма ширша за наукову теорію і науково-дослідні програми. Якщо будь-яка парадигма є єдиною, пануючою, то це свідчить про наявність періоду нормальної науки. Парадигму науки складають, на думку Н.В.Бордовської та А.О.Реана, такі компоненти:

- уявлення про систему знань і вмінь, необхідних людині конкретно-історичної епохи;
- усвідомлення типу культур і способів розвитку людини в процесі засвоєння останньої;
- принципи кодування і передачі інформації;
- осмислення цінності освіти в суспільстві;
- усвідомлення культурного розвитку людини [2].

Економічні, політичні та соціальні трансформації, які відбулися в Україні за останнє десятиріччя, викликали значні зміни в умовах і напря-

мах соціалізації молодого покоління. Реалії сьогодення потребують від особистості навичок швидкої адаптації до різноманітних явищ соціального середовища, вмінь приймати самостійні відповідальні рішення та долати життєві перепони, активізувати особистісний потенціал для самореалізації та самоствердження в різноманітних сферах людської життєдіяльності.

Основою самовизначення є орієнтація не на пізнання і володіння, а взаєморозуміння. Почути інших людей, осмислити їхні цінності, порівняти різні позиції, дослухатися свого власного внутрішнього голосу, усвідомити сенс свого існування і визначити своє місце в житті.

Культура життєвого самовизначення – це активне визначення людиною своєї позиції стосовно суспільної системи цінностей (моральних, соціальних, комунікативних, естетичних, професійних тощо), що дає їй змогу виявляти і утверджувати себе у різних життєвих ситуаціях.

В Україні нині діють майже чотири з половиною тисячі молодіжних громадських організацій і об'єднань. Найбільші з них налічують тисячі, а то й десятки тисяч членів і є всеукраїнськими.

За рівнем сформованості організаційно-інституційної основи молодіжного руху у ньому наявні такі групи об'єднань:

- громадські організації (спілки, асоціації, федерації тощо): мають офіційно оформлене членство; розроблений статут організації (іноді доповнений документом програмного характеру); сплачують членські внески; мають відлагоджену систему самоуправління організацією; молодіжні громадські організації, яким притаманні вказані вище ознаки, утворюють основу суспільного руху;
- громадські фонди;
- об'єднання, що базуються на клубній діяльності;
- секції при дорослих громадських об'єднаннях і партіях;
- неформальні об'єднання [3].

Проблема участі особи в політиці є дискусійною із найдавніших часів. Одні мислителі вважали політику елітарним видом діяльності, інші – підтримувалися думки, що участь громадян у політиці визначена вже самою суттю людської спільноти, бо політика пронизує всі види життєдіяльності кожного індивіда, має значний вплив на соціальні, побутові умови життя людей, на їх настрій та духовність.

Суспільні трансформації впродовж останнього десятиліття з усіх виховних соціальних інститутів чи не найбільше зачепили молодіжні громадські об'єднання, змінивши самі підвалини їх функціонування і соціальний статус. На місце однієї єдиної організації постали об'єднання, різні за ідеологічними орієнтаціями, цілями,

змістом і методами діяльності. Вони динамічніші, певною мірою незалежні від органів державної влади і політичних партій, дедалі більше орієнтуються на особистість. Найвідоміші з них – Національна Скаутська Організація України НСОУ-ПЛАСТ, Спілка Піонерських Організацій України (СПОУ), Українське аерокосмічне об'єднання “Сузір'я”, Всеукраїнська дитяча спілка “Екологічна варта”, Українське юнацьке товариство “Січ”, Молодіжна морська ліга, Асоціація гайдів України, Молодіжна Організація Спілки Офіцерів України “Сокіл”, організація КРОКС, СПОК, Гарт тощо [3].

Отже, молодіжний рух, незважаючи на непросту політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, продовжує відроджуватися, позбувається стереотипів минулого та стає демократичнішим за своїм характером. Різні за напрямками діяльності, цілями, структурою та традиціями молодіжні об'єднання знаходять своє місце у соціально-політичній системі суспільства.

Загалом діяльність у молодіжних громадських об'єднаннях спрямована на соціалізацію і персоналізацію особистості.

З одного боку, молода людина в будь-якій справі має особистий інтерес. З іншого – вона, як член суспільства, навчається підпорядковуватися вимогам соціального середовища.

Нагадаємо, що в загальноприйнятому визначенні ЮНЕСКО вказується на три основні виховні системи: формальна (школа), неформальна (сім'я, вільний час, ровесники), позаформальна (дитячі та молодіжні організації).

Звісно, послуги у вихованні можуть здійснювати лише ті організації, які володіють виховними технологіями.

Система ПЛАСТу базується на інтересах і потребах молоді. Відповідаючи на виклики непростого соціального середовища, ПЛАСТ допоможе:

Знайти надійну життєву опору, що базується на духовних цінностях, осмисленні себе і свого місця в житті, здобутті впевненості у своїх силах.

Отримати доступ до знань та навичок, які дають змогу не випасти із ритму інформаційного та технологічного прогресу; відчуття причетності до розвитку свого суспільства, соціальної значущості та корисності.

Оволодіти навичками співробітництва й умінням працювати в команді.

Навчитись усвідомлювати значущість та силу індивідуальної ініціативи; розуміти свої почуття та володіти ними; справлятися із проблемами особистих взаємовідносин, грошей, вживання тютюну, алкоголю та наркотиків; брати відповідальність на себе та бути щасливим, контролювати себе та соціальне середовище за різних життєвих обставин; гідно справлятися із

ситуаціями соціального неуспіху та залишатись оптимістом.

Поняття “політична людина” включає усі типи учасників політичного процесу – від пересічного виборця до керівника держави. Серед “людей політичних” можна виділити лідера, активіста, керівника, професійного політика, державного урядовця, представника “маси”, учасника натовпу та ін. [4].

Відомо, що свідомо життєдіяльність людини – це безкінечний ланцюг цілей, які вона ставить перед собою.

Кожна людина має право на вільний розвиток власної особистості.

Творення себе в собі – результат найвищого напруження духовних сил людини. Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво.

Кожна людина неповторна, особлива. Тому один і той самий підхід до дітей ніколи не дасть однакового результату.

Особистість – це не кількісна сукупність представників молодого покоління. Це активна частина соціального простору, суб’єкт життєдіяльності суспільства. Сьогодні вони можуть реально впливати на соціум. Саме молодь ставить перед дорослими нові й нові завдання, розв’язання яких змінює навколишній світ. Вони – ініціатори змін, за ними – майбутнє.

Коли ж молодь об’єднується (а вони майже завжди прагнуть цього) – сила їхніх спільнот зростає. Суспільству та його інституціям потрібна ця сила: у ній нові ідеї та способи вирішення наявних проблем. В епоху формування і зміцнення демократичних відносин в Україні “доросло центризм” має поступитися врахуванню думки молоді. Особливо якщо це не думка одинаків, а достатньо великої групи молоді, об’єднаних в організований громадський рух. Сучасність потребує разом із громадськими об’єднаннями активізувати творчу силу молоді, спрямувати їх на вирішення соціально значущих проблем.

На певних етапах життєтворення домінує той чи інший життєвий настрій. У дитинстві, отрочстві, юнацькому віці, молодості потреба в небуденності є більш активною, ніж у зрілому віці.

Людина створює свою повсякденність, однією з основних характеристик якої є її суб’єктивність, суб’єктивність повсякденно-біографічного. Особистий досвід розглядають як важливу цінність (як силу, красу, соціальний статус, матеріальний успіх). Його переживають як власність, наявність якої створює почуття впевненості, безпеки, довіри до себе, конгруентності.

Індивід творить себе, власну історію одноразово (“без чернеток”) при цьому він усвідомлює себе як людину в повсякденності, ніж як людину для історії. Досвід дає можливість адаптуватися до умов життя, взаємодіяти зі світом, інтерпре-

тувати події у світі й себе в цих подіях. Кожна людина ставиться до свого досвіду з великою повагою, довіряючи йому, не помічаючи вад, що їх бачать інші. Суверенність досвіду старанно охороняється.

У досвіді є й латентні структури, тобто нерелексовувані надсвідомі (чи підсвідомі?) складові, що походять від мотиваційно-ціннісних орієнтацій. Це, наприклад, стереотипи або самооцінка.

Проблема життєтворчості й життєтворчої особистості посідає одне з чільних місць серед широкого кола соціально-психологічних проблем української сучасності. Бурхливі трансформаційні процеси, що ними багаті сучасні реалії соціального, політичного й культурного життя країни, потребують від особистості активного включення в процеси життєтворення, відмови від усталених підходів, застарілих цінностей. За таких умов на передній план виступає проблема підготовки активної, творчої особистості – творця власного життєвого проекту.

У цій ситуації сучасна наука не може залишатися осторонь і має зробити свій важливий внесок у вирішення зазначеної проблеми [5].

Аби надійно оберігати і нарощувати якісно нові здобутки в науковій галузі, потрібна культура громадянської відповідальності, прийняття компетентних рішень, чесного і добросовісного їх виконання. Головною умовою політичної реформи має стати висока культура влади всіх рівнів у ставленні до цієї сфери. Культура, яка є первинною стосовно політики і економіки, завжди була відкритим простором. Владі, найбільше серед усіх інших інститутів, потрібно заповнювати цей простір гідними вчинками щодо освіти і людини. Лише тоді вона ставатиме дієвою і авторитетною, здатною витримати іспит на людяність. Якщо методологічною базою теорії і практики є культурологічна парадигма змісту освіти, то нею мають керуватись і ті державні мужі, які знаходяться біля витоків законодавчих і цивільних рішень. Адже загальнокультурна і морально-ціннісна компетентність влади значною мірою визначатимуть успіх або невдачі реформ. Ідеї людиноцентризму незавжди стають поведінковими нормами для влади.

Варто звернути увагу на появу нової для нас суперечності між соціальною, національною і ліберальною ідеями. Чому виникає конфлікт?

Оптимально соціокультурну нішу для здобуття політичної свідомості можна створити лише з допомогою держави. Які новації не пропонувалися б щодо модернізації особистості, недопустимо мінімізувати присутність держави в цій сфері. Це не тільки виводитиме її дедалі більше за межі фінансово-економічних обов’язків, а по суті, перекреслить ідею державно-громадської системи управління. Без концентра-

ції зусиль і ресурсів держави на цій стратегічній для суспільства ділянці можна очікувати розвиток тенденцій соціальної, економічної, культурної депресії, зниження освітнього рівня народу, якості життя, прогресуючу демографічну кризу тощо [6].

Важливим є ще один аспект державної уваги. Спостерігається ситуація, коли галузеві, загальнонаціональні програми соціально-економічного, технологічного характеру “обходяться” без обґрунтованої наукової складової.

Громадська думка, народна мудрість, праця науковця вкрай необхідні владі для того, щоб, засвоюючи загальнолюдські цінності, не забувати про національні, а переймаючи чуже, пізнавати і сприймати рідне.

Влада має бути освіченою, гуманною, демократичною, соціальною і національною. Такою влада зможе стати, лише постійно навчаючись в університеті українського народу. Учатися в народі, прислухатися до його думки – ось правило поведінки влади. Для освітньої політики це є і парадигмою управління. І законодавці, і виконавці повинні бути уповноваженими від громадського загалу, коли ухвалюють відповідальні

рішення. Адже ще Д.Локк писав, що якщо один або кілька десятків людей візьмуться за творення законів, не будучи уповноваженими від народу, то створені ними закони не матимуть ніякої сили і народ не зобов'язаний їм підкорятись. Нині треба визнати, що суспільство, зокрема і на науковому рівні, сформувало свою точку зору, на що владі варто адекватно реагувати [7].

Які цінності сповідуватимуть молоді люди, залежатиме доля нації і держави, їхнє духовне і матеріальне багатство. Одним із критеріїв оцінки здійснюваної модернізації є становлення її як соціального загальнонаціонального громадянського суспільства.

Світ, який оточує нас сьогодні, змінюється інтенсивніше.

Справжній громадянин у сучасному світі в інтересах своєї держави, суспільства, народу, людства і себе особисто не повинен коритись ідеологічному тиску. ...Головне в застосуванні своєї влади – не просто керівництво людьми чи процесами, не перерозподіл різноманітних ресурсів, а спрямування вітальної (життєвої) людської енергії...

Література

1. Освіта – Влада – Суспільство // Освіта України. – 2005. – № 53-54. – С. 7.
2. Н.О.Ткачова Ціннісні парадигми освіти. – Харків: Видавнича група “Основа”, 2005. – С. 12-13.
3. Век живи – век учись, или О терминах и о сути // Зеркало недели. – 2005. – № 24 (552). – С. 17.
4. Муляр В.І. Політологія: Навчальний посібник. – ЦУП, 2002. – С. 137-141.
5. Основи політологічних знань: Навчальний посібник. – Дніпропетровськ; Миколаїв, 1999. – С. 152-153.
6. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Конспект лекцій. – Львів: Новий світ, 2000. – Альтаір, 2002, 2003. – С. 97.
7. Концепція громадської освіти в Україні // Директор школи. – 2001. – № 20. – С. 8-9.

Надійшла до редколегії 27.10.2005 р.